

na odumiranje javnog mnijenja i usvajanje društveno nepoželjnog ponašanja kao prihvatljivog. Poziva se novinare na veću objektivnost, traženje i iznošenje istine, a državu na bolju zakonsku regulaciju medijskog djelovanja te veću neovisnost medija od politike. Kako Komisija prati i zakonodavstvo, u dokumentima se nalaze analize i prijedlozi u vezi Prijedloga Zakona o radnom vremenu, Prijedloga dekriminalizacije neovlaštenog posjedovanja opojnih droga, Zakona o vodama, medicinski potpomognutoj oplodnji, radu nedjeljom te izbornih zakona.

Neki dokumenti objavljeni u ovoj knjizi poznati su javnosti, osobito zadnje izjave (Zabrinutost zbog zakona o vodama, O hrvatsko-slovenskom razgraničenju, Kriza u svijetu) jer su bile medijski popraćene i stoga se činile kao nov istup Crkve, no objedinjavanje dokumenata po kronološkom redu i po saživima članova pokazuje kontinuitet stava Komisije o zaštiti nacionalnih interesa, zalaganja za socijalnu državu, poštivanja načela solidarnosti, supsidijarnosti i općeg dobra u demokratskom društvu te pravne države s pravednim zakonima. Zato dokumenti Komisije objedinjeni u ovoj knjizi predstavljaju važan doprinos razvoju demokratskog društva u Republici Hrvatskoj.

Valentina Kanić

doi: 10.3935/rsp.v17i3.938

CZECH SOCIETY IN THE 2000s: A REPORT ON SOCIO-ECONOMIC POLICIES AND STRUCTURES

Jiri Večerník

Prague: Academia, 2009., 286 str.

Knjiga poznatog češkog sociologa Jirija Večerníka opsežno je djelo o suvremenim

problemima i izazovima razvoja češkog društva. Knjiga je socijalno izvješće koje govori o promjeni ekonomskog i socijalnog krajolika u Češkoj u usporedbi s drugim srednjoeuropskim tranzicijskim zemljama. Strukture, funkcionalni okviri i institucionalna organizacija ovih zemalja uvelike je promijenjena.

Večerník je istraživač i voditelj Odsjeka za ekonomsku sociologiju na Institutu za sociologiju, Akademije znanosti Republike Češke. Glavni je urednik časopisa *Czech Sociological Review*.

Knjiga se oslanja na ranija autorova istraživanja kao i na istraživanja drugih čeških autora u području socijalne politike. Uvodno Večerník, pozivajući se na G. Esping-Andersena, naglašava razliku europskih i tranzicijskih zemalja. U europskim zemljama socijalna struktura generira određene socijalne probleme koji postaju ciljevima socijalne politike. U tranzicijskim je zemljama ova logika izokrenuta, kratkoročne mjere socijalne politike više se bave pojavnostima, a manje uzrocima socijalnih problema te mogu dovesti do neželjenih promjena socijalne strukture i proizvesti nove probleme.

Knjiga je podijeljena u četiri dijela: politike, nejednakosti, strukture i vrijednosti. Na kraju pored zaključka daju se komparativni statistički prikazi relevantnih socijalnih indikatora u EU zemljama.

U prvom dijelu knjige (politike) tematizira se razvoj i politike tržišta rada, sustav socijalne politike - prethodne reforme i dugotrajne probleme te socijalo uključivanje kao primjenu EU politika.

Tržište rada u Češkoj, uslijed gospodarskog prosperiteta, uglavnom je bilo stabilno. Znatna inozemna ulaganja u početku u manufakturu u novije se vrijeme okreću prema tehnološkim centrima i poslovnim uslužnim servisima. Inozemna su ulaganja doprinijela i većoj produktivnosti, što je na neki način tržište rada podijelilo na izvoz-

nu manufakturu (automobilska industrija) i zaostale tvrtke na periferiji. Češko tržište rada čini se konkurentnim glede troškova primanja i otpuštanja zaposlenika. Relativno niska stopa nezaposlenosti u novije vrijeme nastoji se smanjiti mjerama koje motiviraju za rad, a manje potiču ovisnost o socijalnim davanjima. Nastoji se suzbiti rad na crno te smanjiti vrijeme primanja naknade za nezaposlene kao što se smanjuje i visina naknade. Na tržištu rada moderniziraju se usluge posredovanja u zapošljavanju, posebno za male i srednje poduzetnike. Na češkom tržištu rada problem su mnogi strani radnici koji rade na crno slabije plaćene poslove.

Mjere glede provođenja aktivne politike zapošljavanja, snižavanja cijene rada, fleksibilnosti radne snage, neaktivnosti lokanih vlasti u ovoj politici daju slabe rezultate.

Poslije uvođenja demokracije i tržišne ekonomije razvoj socijalne države bilo je treće važno područje razvoja zemlje. Socijalne reforme u Češkoj početkom 1990-ih nastoje zamijeniti paternalističku ulogu države s odgovornošću svakog građana za sebe. Scenarij socijalne reforme bolje je usmjerio i strukturirao socijalnu politiku u tri područja: socijalno osiguranje od nezaposlenosti, bolesti i starosti; socijalne potpore porodijskog dopusta, dječjeg doplatka i invalidnosti koje ovise o provjeri prihoda; te socijalne pomoći onima ispod određenog praga primanja temeljem provjere prihoda i imovine. Drži se da su ove mjere pomogle u uspješnoj tranziciji Češke. Političke stranke ključni su akteri promjena u ovom području, dok socijalni partneri i civilno društvo imaju manju ulogu. Međunarodne financijske institucije, posebno Svjetska banka, nisu imale toliko utjecaja na socijalne reforme u Češkoj kao u drugim tranzicijskim zemljama. Socijalne reforme 2007. godine smanjile su neka socijalna prava, ojačale poticaje za zapošljavanje, uvele nove mjere obiteljske politike i poticaje za privatne sheme miro-

vinskog osiguranja. Uvedena je i jedinstvena porezna stopa na dohodak (eng. *flat tax*). Večernik drže da navedene mjere često naspram željene socijalne kohezije proizvode socijalnu dezintegraciju.

Socijalno uključivanje kao mjera eu-ropeizacije češke socijalne politike i približavanje europskom socijalnom modelu, u češkoj se javnosti uvijek dobro ne razumijeva, kao ni koncept socijalne kohezije. Iskustva prakticiranja otvorene metode koordinacije u donošenju Nacionalnog akcijskog plana socijalnog uključivanja (2004.-2006.) dinamizirali su rasprave u ovom području te uključili širi krug dionika. Monitoring i evaluacija ovih aktivnosti dali su dodatne pozitivne rezultate. Ostvarivanje programa socijalnog uključivanja i jačanja socijalne kohezije, odnosno razvoj uključujućeg društva, dugoročan je proces koji ovisi o stasanju srednjih slojeva, razvoju civilnog društva i izgradnji socijalnog kapitala.

Drugi dio knjige (nejednakosti) tematizira razlike u zaradama, dohotke kućanstava te poreze i porezne transfere. Razlike u zaradama pojedinih profesija te zaposlenih u različitim industrijama jedna su od najvećih promjena koje su se dogodile u češkom društvu, jasno, imajući u vidu raniju egalitarnu društvenu strukturu. Obrazovanje, djelatnost i mjesto zaposlenja postaju postepeno najznačajniji faktori koji objašnjavaju razlike u zaradama. Češka se u tom smislu približava obrascima zapadnih zemalja. Ove promjene uglavnom predvode inozemne i domaće privatne tvrtke, dok je sustav nagrađivanja u javnom sektoru čini se drugačiji.

Raspodjela dohotka mjerena na razini kućanstava čini češko društvo egalitarnijim od mnogih zapadnih društava, i sličnim skandinavskim zemljama. Dohodak kućanstava posredovan je obrazovanjem glave obitelji, a varira ovisno o broju djece u kućanstvima, što se može tumačiti visi-

nom socijalnih davanja. Životna se karijera pokazuje važnim čimbenikom promjenjivosti zarada kućanstva.

Glede poreznog sustava, porez na dohodak je važno političko pitanje. Poslije različitih mjera progresivnog oporezivanja uvedena je jedinstvena stopa od 15% u 2008. godini. Ranije porezne povlastice za djecu zamijenjene su poreznim kreditima i zajedničkim oporezivanjem bračkih parova s djecom koju uzdržavaju. Porezom na dodanu vrijednost koji iznosi 22% također se neizravno vodi socijalna politika pa je neka roba široke potrošnje oporezovana s 5%. Međutim, PDV i dalje ima regresivne učinke. Autorova analiza pokazuje da koristi od poreznog sustava i socijalnih davanja imaju samo oni iz najsiromašnijeg decila. Upozoravajuće je da ovakav sustav ne potiče uključivanje na tržište rada. Autor iznosi i podvojena mišljenja javnosti o problemima oporezivanja. Na kraju se informira o prijedlogu vlade da se stope doprinosi i porezi te da oni zajedno iznose 40% ukupnih zarada. Nastoji se iz sustava oporezivanja isključiti brojna izuzeća, a ostaviti samo potpore za obitelji, štednju za starost, stanovanje, istraživanja i dobrotvorna darivanja. Zaključuje se da bi mirovine u doglednoj budućnosti trebale biti financirane izravnim i neizravnim porezima.

Rasprave o srednjoj klasi, umirovljenicima i siromašnima sačinjavaju teći dio knjige. Večernik temu o srednjoj klasi, koja u Češkoj nije toliko razvijena koliko bi se očekivalo, stavlja u širi konceptualni okvir. Tako se pita o preprekama stasanja srednje klase, odnosno o transformaciji koncepta radničke klase. Očito su modeli privatizacije, povlastice ranijih menadžera, ovisnost o socijalnim davanjima, zamke nezaposlenosti, ekspanzija birokracije te patronstvo u politici barijere oblikovanju nove srednje klase. Obrazovanje se nameće ključnim faktorom pripadnosti srednjoj klasi. Međutim, kreativnost i inovativnost nisu

pouzdani izvori bogatstva. Važnost srednje klase je njena integrativna uloga u društvu. Gdje je srednja klasa jača, više je demokracije i otvaraju se potencijali za razvoj zemlje. S druge strane, autor je kritičan i prema ulozi srednje klase u suvremenom češkom društvu.

Češko populacija ima 15% starijih od 65 godina, a u 2050. godini to će biti gotovo jedna trećina populacije. Češke političke elite početkom 1990-ih oduprle su se zahtjevima Svjetske banke za reformom mirovinskog sustava. Pored sustava međugeneracijske solidarnosti uvedena je i shema privatnih mirovina temeljem odluke svakog zaposlenika. Umirovljenici kao snažna glasačka mašina uvelike su utjecali na domete reformi ovog sustava. Poslije 1996. godine doprinosi za isplatu mirovina nisu dostatni pa se poseže za sredstvima proračuna. Problem je prerani odlazak u mirovinu, sa 63 godine ide se u staračku mirovinu. Autor zaključuje da je budućnost čeških umirovljenika na kocki te da su potrebne radikalne reforme sustava.

Pogledi i nalazi istraživanja glede siromaštva u Češkoj uvijek zapinju na relevantnim podacima o siromaštvu. Siromaštvo zahvaća specifične tipove osoba i obitelji. Autor upozorava na probleme s mjerenjima siromaštva, relativnog i apsolutnog, i moguće relacije na političke akcije koje će doprinijeti njegovom aktualiziranju i time suzbijanju. Rizik siromaštva raširen je među nezaposlenima i zaposlenima s malim zaradama. Učinkovitije mjere lokalnih vlasti glede davanja socijalne pomoći, koja im se transferira iz državnog proračuna, mogu pomoći u modernizaciji ovog sustava za kojeg se preporučuju opsežne reforme.

Vrijednosti, četvrti dio knjige, obuhvaća tematski: vrijednosti rada i stavove prema poslu, nadiruće potrošačko društvo te ekonomsku kulturu u tranziciji.

Češki građani glede vrijednosti rada i stavova prema poslu bliži su bivšim zem-

ljava EU15, nego onim zemljama s kojima se Češka pridružila EU. Međutim, samo ih jedna trećina drži sebe dobro plaćenima. S druge strane, sve se teže usklađuju obiteljske i radne obveze.

Potrošačko društvo značilo je i promjenu strukture kućnog proračuna. Znakovito je da se manje troši na hranu, a više na stanovanje. Glede strukture potrošnje češka su kućanstva sve bliže zapadnom obrascu. S druge strane, stil potrošnje dijela kućanstva vodi i u prezaduženost. Šoping centri i agresivan marketing nude građanima robu koja je često niže kvalitete nego u zapadnim zemljama.

Ekonomska kultura u Češkoj kao tranzicijskoj zemlji uvelike se izmijenila i prožeta je zapadnim obrascima. Ulazak Češke u EU uvelike je doprinio procesu širenja europske ekonomske kulture. Promijenili su se stavovi prema vremenu, koncept bogatstva je drugačiji, a koncept rada i koncept države daju tome odgovarajuću nadopunu.

Govoreći o izazovima budućnosti, Večernik ponovno ističe važnost priključivanja Češke Europskoj uniji. Povezanost uspostavljenih politika, struktura i vrijednosti sve je očitija. Rast nezaposlenosti bit će test za socijalnu državu i fleksibilnost ljudi na tržištu rada. Kao potrošači, građani su pred izazovom reduciranja rastućeg očekivanja. Pred izazovom su i građani koji se trebaju oduprijeti rastućem populizmu političkog marketinga.

Knjiga J. Večernika vrijedno je i korisno štivo koje obiluje podacima o socijalnim troškovima, kritičkim ocjenama socijalnih programa i inspirativnim prijedlozima kako bi se odgovorilo rastućim izazovima u socijalnom i gospodarskom razvoju zemlje. Ova knjiga svjedoči o relativno razvijenoj socijalnoj politici kao znanstvenoj disciplini u Češkoj.

Gojko Bežovan

doi: 10.3935/rsp.v17i3.951

PARTY POLITICS AND SOCIAL WELFARE: COMPARING CHRISTIAN AND SOCIAL DEMOCRACY IN AUSTRIA, GERMANY AND THE NETHERLANDS

Martin Seeleib Keiser, Silke van Dyk i Martin Roggenkamp

Cheltenham, Northampton: Edward Elgar Publishing, 2008., 207 str.

Ova knjiga pokušava objasniti promjene koje su se dogodile u strukturi socijalne države u tri zemlje zapadne Europe. Te tri zemlje su: Nizozemska, Njemačka i Austrija. Osnovna tvrdnja knjige je da su se promjene u strukturi socijalne države dogodile kao posljedica promjena u načinu na koji političke stranke formiraju odnos prema socijalnoj državi u tim zemljama. Autori se usmjeravaju prije svega na promjene koje su se dogodile u načinu na koji socijaldemokratske i kršćanskodemokratske stranke promatraju socijalnu državu, budući da ove dvije »obitelji« stranaka stoje iza uspostave socijalne države u ovim zemljama, da od kraja Drugog svjetskog rata dominiraju političkim krajolikom te da imaju vodeću ulogu u definiranju javnih politika. Autori prate promjenu stavova ovih stranaka o socijalnoj politici analizirajući njihove interpretativne okvire, odnosno diskurs prema socijalnoj politici, i to posebno politici prema nezaposlenosti, zapošljavanju i politici socijalne sigurnosti, mirovinama i politici prema invalidima, također dobrim dijelom u kontekstu politike prema tržištu rada, te politici prema obitelji, aktivaciji žena na tržištu rada i predškolskom odgoju.

Knjiga je organizirana u šest poglavlja. U prvom poglavlju autori daju kratak prikaz uloge političkih stranaka, posebno socijal-